

ARKUSZ OBSERWACYJNY

SEKCJI PSYCHOLOGÓW SZKOLNYCH

PRZY KOLE PSYCHOLOGICZNEM

IM. JÓZEFY JOTEYKO

2117

WYDAWNICTWO „NASZEJ KSIĘGARNI” SP. AKC.

WARSZAWA, 1933

Jako szczegółowe objaśnienie do niniejszego arkusza ukazała się broszura S. M. *Studenckiego* p.t. **JAK OBSERWOWAĆ DZIECI**. Wyd. II. Nakładem „Naszej Księgarni”. Cena zł. 3.50

Centralna Biblioteka Pedagogiczna

ul. Świdnicka 10, 50-100 Wrocław

RP
we Wrocławiu

Nr. Inw.

2449

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0135255

Zakł. Graf. „NASZA DRUKARNIA”, Warszawa, Sienna 15.

UWAGI OGÓLNE:

Arkusze obserwacyjny powinien być dla wychowawcy narzędziem usługowym i giętkim, dlatego sposób posługiwania się nim nie może opierać się na jednym obowiązującym przepisie.

Wypełniać arkusze obserwacyjny można albo jako kwestjonariusz, to znaczy odnotowywać odpowiedzi na poszczególne zapytania, albo — traktować poszczególne części arkusza w sposób opisowy. W ostatnim wypadku, mając przed sobą arkusze, wychowawca zatrzymuje się na pozycjach, oznaczonych cyframi rzymskimi, np. III „Stosunek do ludzi”, i odczytawszy zapytania § 14, pisze np.: Staś W. nie odznacza się towarzyskością, na przerwach lekcyjnych nie bierze udziału w zabawach zbiorowych, lecz przygląda się im z boku. Wynika to zapewne z poczucia małej sprawności ruchowej... i t. d.; i t. d.

Można również dwie pierwsze części arkusza traktować jako kwestjonariusz, ponieważ łatwo się do tej formy nadają, pozostałe traktować opisowo.

Stosując bądź pierwszy, bądź drugi sposób wypełniania arkusza, nie trzeba przypuszczać, że obowiązuje wychowawcę opracowanie całości od razu. Mogą być takie części arkusza, które nie nastęrczają trudności, gdyż wychowawca zdążył już zauważyć odnośne cechy psychiczne dziecka; te części zostaną wypełnione. Inne natomiast wysuwają zagadnienia, na które wychowawca nie może dać narazie odpowiedzi — pozostawi je zatem do wypełnienia na później, nastawi natomiast uwagę na obserwowanie cech niedość mu znanych, na notowanie objawów.

Najwłaściwszy sposób polega na gromadzeniu materiałów w oddzielnym zeszytcie; nauczyciel może przytem trzymać się dowolnego porządku w wyborze kwestyj, objętych arkuszem, i dopiero po zgromadzeniu materiału przystępuje do wypełnienia arkusza bądź w sposób ankietowy (kwestjonarjuszowy), bądź w sposób opisowy, zaznaczając podwójną datą czas trwania obserwacji.

Nie jest rzeczą konieczną formułowanie odpowiedzi w sposób kategorycznie twierdzący; można i należy pozostawiać kwestje otwarte, zaznaczać wątpliwości, ilekroć się one nasuwają.

Niemniej ważną sprawą, poza sposobem wypełniania arkusza, jest kwestja, jak często powinien być wypełniany. Najwłaściwiej byłoby wypełniać go trzykrotnie dla dziecka, przebywającego przez 7 lat w szkole; pierwszy raz po roku pobytu, drugi raz, gdy dziecko ma lat 10, trzeci raz przed ukończeniem szkoły — około lat 14-tu. W ten sposób charakterystyka dziecka zdąży w przybliżeniu za głównymi okresami rozwojowemi.

W zasadzie arkusze powinny być zaprowadzone dla wszystkich dzieci, począwszy od 1-go oddziału. Mając jednak na względzie, że nauczyciel szkoły powszechnej w obecnych przynajmniej warunkach nie podola tej pracy, Komisja uważa za wskazane, by narazie, aż do chwili polepszenia się warunków pracy w szkolnictwie powszechnem, arkusze były zaprowadzone przynajmniej dla dzieci trudnych do prowadzenia oraz dla dzieci wybitnie uzdolnionych. W odniesieniu do pozostałych dzieci nauczyciel może systematycznie gromadzić materiał w tym celu, aby w razie wystąpienia dziecka ze szkoły przed jej ukończeniem, w razie przeniesienia się dziecka do innej szkoły oraz przed ukończeniem szkoły przez uczniów VII-go oddziału dzieci miały charakterystyki, sporządzone na podstawie arkusza obserwacyjnego.

Imię i nazwisko

..... Wiek

Szkoła

..... Klasa

I. WYGLĄD ZEWNĘTRZNY I ROZWÓJ FIZYCZNY.

I. Czy dziecko jest fizycznie dobrze rozwinięte, czy opóźnione, czy wykazuje wybujałość rozwoju fizycznego w jakimkolwiek kierunku? Budowa: silna, przeciętna, wątła.
a) Proporcje — wydłużone, rysy ostre; b) budowa krępa, przysadkowata, rysy zaokrąglone, miękkie; c) budowa kształtna, silna, atletyczna.

2. Ogólny stan zdrowia: dobry, przeciętny, zły (skłonność do chorób, przebyte choroby ciężkie, wypadki, wady organiczne, niedomagania narządów zmysłowych: osłabienie wzroku, słuchu i t. p.).

3. Ogólna postawa: dziarska, zrównoważona, ospała, zwiotczała. Ruchy: skoordynowane, zręczne, ociężałe, niezgrabne, szybkie, powolne, wyraziste, nieskoordynowane i t. d.

4. Głos: dźwięczny, czysty, głuchy, chrypliwy. Mowa: głośna, płynna, przytłumiona, przerywana, jąkanie.

5. Wygląd zewnętrzny: czysty, starannie ubrany, ładny, sympatyczny, czy też brudny, niechlujny, zaniedbany, brzydki, niesympatyczny i t. d.

II. WARUNKI DOMOWE.

6. Czy dziecko wychowuje się u rodziców (u matki, ojca), rodzeństwa, krewnych, opiekunów? Czy ojciec, matka żyje? Czy rodzice żyją razem, czy oddzielnie; ojczym, macocha, dziecko nieślubne?

7. Zawód ojca (matki, opiekunów, wzgl. rodzeństwa). Czy matka pracuje poza domem? Stan zamożności rodziców (zamożni, średnio zamożni, ubodzy, bardzo ubodzy). Czy dziecko pomaga rodzicom w gospodarstwie lub pracy zarobkowej?

8. Wpływy dziedziczne dodatnie i ujemne (ze strony ojca, matki): alkoholizm, epilepsja, choroby umysłowe, gruźlica, przestępczość, wybitne uzdolnienia artystyczne, muzyczne i t. p.

9. Rodzeństwo: najstarsze, najmłodsze, średnie dziecko w rodzinie, liczba rodzeństwa, jedyna dziewczynka wśród braci lub naodwrot? Jedynek (czka)?

10. W domu: czystość, ład, porządek, zgoda, czy brud, ciasnota, niesnaski, kłótnie, bójk?

11. Stosunek do dzieci (ojca, matki): tkliwy, surowy, łagodny, brutalny. Wpływ wychowawczy większy matki, ojca?

12. Wpływ rodzeństwa, domowników, kolegów, sąsiadów, ulicy: dodatni, ujemny?

13. Wychowanie przedszkolne na wsi lub w mieście? Czy dziecko było w przedszkolu? Opóźnienie w rozwoju, mowie. Trudności w wychowaniu (upór, krnąbrność, wścążostwo, kłamstwo i t. p.). Łatwo podatne na wpływy? Ulubione gry, zabawy. Ważne zdarzenia w rodzinie we wczesnym dzieciństwie.

III. STOSUNEK DO LUDZI.

14. Czy dziecko dąży do towarzystwa, czy unika towarzystwa? Czy jest skłonne do zawierania wyłącznych przyjaźni? Czy bawi się częściej z młodszymi od siebie, czy ze starszymi, z chłopcami czy z dziewczynkami. Czy woli towarzystwo chłopców (względnie dziewcząt?) Czy można

określić przypuszczalnie przyczyny unikania towarzystwa; czy odgrywa tu rolę właściwa dziecku nieśmiałość, czy przykre doświadczenia, czy przyzwyczajenia?

15. Czy dziecko częściej przewodzi innym, czy też częściej im podlega? Czy częściej zaczepia i przeszkadza, czy współdziała? Czy zaczepione częściej się broni, czy ustępuje? Czy jest życzliwe, ufne, uczynne, czy niechętne, nieuczynne, podejrzliwe, zazdrosne?

16. Czy wówczas, gdy dziecko przewodzi innym, okazuje despotyzm, tyranizuje innych? Czy drażni lub przezywa, wywołuje bójkę? Z kim współdziała i w czym samorzutnie współdziała? (w pracy zbiorowej, w zabawach, napaściach, figlach i t. p.).

17. Czy dziecko łatwo podlega wpływom, czy jest niezależne, czy skłonne do przeciwstawiania się?

A. STOSUNEK DO RODZICÓW I RODZEŃSTWA.

18. Czy dziecko czuje się dobrze, czy źle w domu? Jeśli źle, to z jakich przyczyn? Czy stosunek do rodziców opiera się na miłości i zaufaniu, czy na obawie lub autorytecie? Czy dziecko jest posłuszne, czy krnąbrne? Czy kocha więcej ojca, czy matkę? Czy dumne jest z rodziców, czy się ich wstydzi? Z jakiego powodu? Czy skarży się na rodziców (na ojca, na matkę?). Czy można zauważyć objawy rodzinnej solidarności? Jakie jest pożycie dziecka z rodzeństwem:

zgodne czy niezgodne, czy opiekuje się młodszym rodzeństwem, czy występuje w jego obronie, czy jest zazdrosne w stosunku do rodzeństwa; jakie są powody zazdrości.

B. STOSUNEK DO NAUCZYCIELA.

19. Czy dziecko jest w stosunku do nauczyciela szczerze i ufne, czy powściągliwe i zamknięte? Czy chętnie stosuje się do wskazówek i przyjmuje uwagi nauczyciela? Czy usiłuje przypodobać się nauczycielowi? W jaki sposób to

czyni? Jak reaguje na wymówki i napomnienia nauczyciela: skruszoną miną, łzami, uśmiechem, wzruszeniem ramion, obojętnością, wyniosłą miną i t. p.?

C. STOSUNEK DO KOLEGÓW.

20. Czy dziecko dobrze się czuje wśród kolegów? Jeżeli źle się czuje, dlaczego? Czy daje dowody solidarności koleżeńskiej i jak się ona objawia? (Porówn. punkty 14 i 15). Czy jest lubiane, czy nielubiane i dlaczego?

D. STOSUNEK DO SIEBIE SAMEGO.

21. Czy dziecko ufa własnym siłom? Czy się przece-
nia, czy też nie docenia? Czy się ocenia krytycznie? Czy jest
drażliwe? Czy łatwo je dotknąć i urazić? Na jakim punkcie
najłatwiej je dotknąć? Jak reaguje na obrazę? Czy jest wraź-
liwe na pochwały? Czy łatwo je zawstydzić? Czy objawia
się ambicja, duma, miłość własna? W jakiej dziedzinie szuka
zadowolenia dla swej ambicji: w nauce szkolnej, w życiu
organizacyjnym szkolnym lub pozaszkolnym, w figlach i pso-
tach, w podkreślaniu swej niezależności, względnie wyższości
fizycznej, duchowej, społecznej? Czy dziecko posiada poczu-
cie swej niższości i w jakim kierunku? Czy dba o swój wy-
gląd zewnętrzny? Czy stara się podobać innym? Jaki jest
stosunek dziecka do jego własności? Czy ją ukrywa przed
innymi, czy jej pilnuje, stara się powiększyć ją, czy jej udzie-
la innym dobrowolnie, czy z konieczności? Czy uzewnętrznia
odruchowo swoje przeżycia, czy też opanowuje się i nie
uzewnętrznia? (Strach przed bólem, radość, reakcja na na-
ganę, obrazę, pochwałę).

IV. ZAINTERESOWANIA I DĄŻENIA.

22. Czy dziecko objawia jakieś specjalne zaintereso-
wania: do przedmiotów nauki szkolnej, do książek określo-
nej treści, do gier ruchowych, ćwiczeń fizycznych, rozrywek,
zajęć artystycznych, robót ręcznych, gospodarczych, kolek-
cjonowania, hodowli zwierząt, do zagadnień religijnych,
etycznych, społecznych, teoretycznych.

23. Czy dziecko lubi czytać, poznawać, medytować,
czy też wyrażać się w działaniu? Czy w działaniu objawia się
silniej odtwarzanie, czy tworzenie: rysunek, budownictwo,

modelowanie, konstruowanie, tańce, sport, teatr, pisanie wierszy, powieści? Czy dziecko dąży do organizowania gier, wycieczek szkolnych, zabaw?

24. Czy dziecko w działaniu powoduje się bardziej względami korzyści, przyjemności, współczucia, towarzyskości, ambicji, czy dążeniom do samodzielności?

25. Czy dziecko często zmienia przedmioty zainteresowania, porzuca postanowienia, czy z trudem odchodzi od powziętego zamiaru, ujawnia upór i wytrwałość?

26. Czy dziecko stara się zwalczać napotymane trudności ze strony otoczenia, czy też przeciwnie, ulega im. Czy narzuca innym swą wolę, tyranizuje rodziców, rodzeństwo, kolegów, zwierzęta?

27. Czy dziecko posiada silnie zaznaczone przyzwyczajenia lub nałogi: żarłoczność, łakomstwo, pociąg do czynów nieprzyzwoitych, wczesne przejawy seksualności, nieestetyczne przyzwyczajenia, gryzenie paznokci, dłubanie w nosie? Czy dziecko pracuje nad swoim charakterem, hartuje wolę, bierze udział w organizacjach młodzieży (harcerstwo, Imca, sodalicje i t. p.)?

V. WŁAŚCIWOŚCI CHARAKTERU, USPOSOBIENIA,
TEMPERAMENTU.

29. Czy usposobienie dziecka jest stałe, mało zależne od okoliczności zewnętrznych, czy też, przeciwnie, daje się zauważyć nierówność, zmienność usposobienia, zależność od przyczyn zewnętrznych (pochwała, nagana, powodzenie, niepowodzenie, pogoda, niepogoda i t. p.)?

29. Czy usposobienie dziecka jest stałe, mało zależne od okoliczności zewnętrznych, czy też, przeciwnie, daje się zauważyć nierówność, zmienność usposobienia, zależność od przyczyn zewnętrznych (pochwała, nagana, powodzenie, niepowodzenie, pogoda, niepogoda i t. p.)?

30. Czy dziecko jest bezpośrednio lekkomyślne, wrażliwe, sugestyjne, czy roztropne, obowiązkowe, sumienne, lub nieufne, skąpe i mściwe.

31. Czy dziecko ujawnia czy ukrywa swe uczucia, czy lubi pieszczoty, czy uzewnętrznia tkliwe uczucia, czy też posiada wstydlivość uczuć.

32. Czy dziecko odczuwa cudze zmartwienia i przykrości, czy jest na nie nieczułe lub cieszy się z cudzych przykrości? Czy posiada poczucie sprawiedliwości (zwrócone tylko ku sobie, czy też i ku innym)? Czy staje w obronie innych,

czy zdolne jest do poświęceń, usiłuje naprawić wyrządzoną przez siebie krzywdę? Czy jest samolubne, czy skłonne do ofiar, mściwe, zazdrosne, czy wspaniałomyślne, dobrodusze?

33. Czy dziecko w działaniu jest niepewne siebie, skromne, lekliwe, ustępliwe, czy, przeciwnie: odważne, dzielne, zamiłowane do walki, lub złośliwe, brutalne w stosunku do słabych, nieustępliwe, pożydlive, bezwzględne?

34. Czy dziecko jest opanowane, czy wybuchowe, prędkie, niepohamowane?

VI. WŁAŚCIWOŚCI UMYŚLU.

35. Czy dziecko łatwo orientuje się w nowym materiale, stawia pytania, świadczące o samodzielnym myśleniu, obserwuje szybko i trafnie i w jakiej dziedzinie; czy odróżnia rzeczy istotne od nieistotnych, zauważa błędy, krytykuje, czy też, przeciwnie, przyjmuje biernie, przyswaja mechanicznie, orientuje się z trudem? Czy wyraża się w sposób oryginalny, dobitny, zwięzły, rzeczowy, ścisły lub mętny, bezbarwny, rozwlekły.

36. Czy dziecko podczas lekcji wykazuje uwagę skupioną, czy pierzchliwą, skierowaną bardziej ku przedmiotom konkretnym czy oderwanym?

37. W jakich przedmiotach szkolnych dziecko celuje, w jakich wykazuje braki?

VII STOSUNEK DO PRACY.

38. Jaka praca sprawia dziecku przyjemność: fizyczna, ręczna, artystyczna, umysłowa?

39. Czy dziecko silnie wiązuje się z pracą od początku do końca, czy też często ją przerywa, kręci się, odwraca? Czy powraca do roboty pod wpływem: spojrzenia nauczyciela, jego napomnienia, lub pochwały? Czy tempo pracy jest szybkie czy powolne, równomierne czy zmienne?

40. Czy dziecko umie należycie zorganizować sobie pracę? Czy dąży do dokładności i poprawności? Czy interesuje się zewnętrznym wyglądem (estetyką) pracy wykonanej? Czy stosunek do pracy jest jednakowy przy pracy ręcznej i pracy umysłowej? Czy interesuje się wynikami swej pracy? Czy można ustalić, dlaczego się interesuje wynikami swej pracy? (Stośień? Odznaczenie? Zamiłowanie?). Czy dziecko odnosi się krytycznie do swej pracy, czy stawia sobie duże wymagania, czy też zadowala się byle jaką wykonaną pracą? Czy chwali się wynikami swej pracy? Czy dąży do poprawienia nie zadowolających wyników? Czy wobec trudności traci ochotę do pracy, odwołuje się do pomocy innych, czy samo pokonywa trudności?

2449/47

Centralna Biblioteka Wrocław
Pedagogiczna
Nr 2449